

Ingar Kaldal, *Minner som prosesser – i sosial- og kulturhistorie* (Oslo: Cappelen Damm Akademisk 2016). 189 s.

Paul Knutsen, *Å forstå historie: Vitenskapsteori og forskningspraksis* (Kristiansand: Portal forlag 2016). 233 s.

I en tankeväckande novell av Jorge Luis Borges begåvas huvudpersonen med den märkliga egenskapen att minnas varenda detalj i hela sitt liv. Varje samtal, händelse, känsla eller dröm registreras som i en databas. Detta innebär dock även en oförmåga att generalisera och abstrahera, att skapa mening av sina minnen. I sin bok om minnen använder den norske historikern Ingar Kaldal denna berättelse för att illustrera poängen att minnen inte bara är återgivna observationer från ett förflutet, de är tolkade och inte sällan om-tolkade för att i slutändan vara meningsfulla för oss.

Boken är brett upplagd men kan grovt delas in i tre delar. I den första redogörs utförligt för hur minnen behandlats som källmaterial i olika vetenskapliga sammanhang, från tidiga folkminnen via arbetarminnen och 1970-talets socialhistoriska guldålder till dagens mångfacetterade användning. En förtjänst med framställningen är att Kaldal också diskuterar och problematiserar de intressen och perspektiv som varit drivande inom dessa inriktningar. Inspirationen är i stor utsträckning hämtad från brittisk och norsk kontext, men också den svenska traditionen av muntlig historia ges relativt stort utrymme. I bokens andra – och viktigaste – del diskuteras vad minnen egentligen är, hur de formas och hur de kan tolkas. Minnen som fenomen diskuteras här från en rad olika utgångspunkter. De kan ses som fibrer och trådar, de kan analyseras som performativa, kommunikativa, narrativa eller mytologiserande, de kan vara muntliga men också skriftliga, de kan ses som kollektiva, sociala och/eller kulturella företeelser – eller som *selfies*. Perspektivrikedomen är stor, men framställningen gör det till slut lite svårt att skapa sig överblick över fältet. Till svårigheterna hör att Kaldal

mer är ute efter att problematisera än att ge tydliga svar. I bokens tredje del blir dock innehållet mer praktiskt inriktat och i två kortare kapitel diskuteras hur minnen kan samlas in och användas. Boken har inget uttalat syfte, men dessa avslutande kapitel stadfäster närmast dess karaktär av handbok, möjligen kurslitteratur.

Det centrala perspektivet i boken handlar, som titeln antyder, om betydelsen av att betrakta minnen dynamiskt. De bör således inte betraktas och analyseras som något färdigt, utan som något stadd i ständig förändring, i processer. Allt vi har kan bli till minnen, konstaterar Kaldal i bokens inledande kapitel, men gör också det viktiga tillägget att ingenting blir minnen förrän någon aktivt har skapat det. Minnena är därvidlag både råstoff och produkter. De kan berätta om något som har hänt, men de ingår också i en ständig tolkningsprocess i förhållande till nya erfarenheter. Kaldal argumenterar övertygande, men drar inte riktigt ut följderna av detta. Om ett minne blir till först av att någon aktivt gör det till ett minne, så krävs ett handlande subjekt. Eftersom Kaldal huvudsakligen är upptagen med muntliga intervjuer är det snarare så att minnen formas i mötet mellan två subjekt – den intervjuade och den som intervjuar. Kaldal gör dock ingen större sak av någon av dessa och som läsare lämnas man i grubblerier om vilka dessa två subjekt egentligen är och vilken betydelse de har för minnens tillkomst och tolkning. I bokens praktiska kapitel tar Kaldal exempelvis upp en del praktiska spörsmål, som om man bör intervju en person enskilt eller flera tillsammans, men diskuterar inte hur minnena förhåller sig till en vetenskaplig problemställning. Vilka frågor forskaren ytterst vill ha svar på, och hur dessa frågeställningar inverkar på intervjuens upplägg och ytterst på själva tolkningsprocessen av minnena, ägnas inte något större utrymme i framställningen. Det gör att forskarrollens betydelse i minnesprocessen tolkas ned. Som läsare får man ibland intrycket att det är själva minnena och minnesinsamlingen i sig som står i fokus, snarare än hur minnen kan användas för att belysa historiska skeenden.

Trots dessa synpunkter är Kaldals bok läsvärd. Diskussionen om vad minnen är och hur de kan användas är visserligen spretig men borde ändå kunna tjäna som inspirationskälla för forskare som på olika sätt arbetar med minnen. Det uppsving som forskning om biografiska perspektiv, livsberättelser eller *life-writing* fått det senaste decenniet gör också att bokens resonemang är av intresse i en svensk kontext.

Paul Knutsen är professor i samtidshistoria vid högskolan i Lillehammer och har under en lång följd av år intresserat sig för gränslandet mellan historia och filosofi. I boken *Å forstå historie: Vitenskapsteori og forskningspraktik* har han i lätt redigerade versioner samlat sina viktigaste artiklar, vilket gör att boken framträder som en sammanfattning av en forskargärning. Av

bokens tolv kapitel har inte mindre än elva tidigare varit utgivna som artiklar i olika tidskrifter, det tolfte bygger dessutom i stor utsträckning på två andra artiklar av författaren. Anslaget kan framstå som lätt personcentrerat, men upplägget motiveras å andra sidan av att Knutsens produktion följt för historiker ovanliga publiceringsmönster. Tre av artiklarna har exempelvis tidigare varit införda i norsk filosofisk tidskrift. Bokens upplägg gör dock att boken ger ett lite splittrat intryck, men för den vetenskapsfilosofiskt intresserade historikern kan texternas innehåll, publicerade på detta sätt, ändå inspirera till vidare debatt om vetenskapligt förhållningssätt och – inte minst metodik.

Knutsen inleder boken med att tydliggöra sin egen position genom att diskutera fyra böcker: den franske ekonomen Thomas Pikettys bok *Kapitalet i det 21 århundradet*, bästsäljaren *Why nations fail* av Daron Acemoglu och James A. Robinson, samt de två norska författarna Dag Østerbergs *Det moderne: Et essay om Vestens kultur 1740–2000*, och Erling Sandmos *Tid for historie: En bok om historiske spørsmål*. Tillvägagångssättet framstår inledningsvis som klumpigt, men Knutsens energiska och tankeväckande diskussion av de fyra böckernas vetenskapliga utgångspunkter gör läsningen klart intressant. Knutsen argumenterar genomgående för förtjänsten av induktiva metoder, snarare än deduktiva. Hans positiva omdöme om Piketty grundar sig bland annat på att den senare inte utgår från generella teoretiska resonemang eller härledda hypoteser utan i stället startar i källorna med att försöka fastslå fakta och först därefter arbetar sig uppåt. Acemoglu och Robinsons bok får också ett gott omdöme, delvis baserat på liknande punkter. Men kritik ges också, särskilt till Sandmo, som enligt Knutsen anammade ett (alltför) postmodernt anslag. Särskilt kritisk är han också till den vikt Sandmo lägger vid Michel Foucault.

I bokens andra del utvecklar Knutsen de mer vetenskapsteoretiska delarna i sitt resonemang genom att mer på djupet diskutera hermeneutik, induktion och narrativt framställningssätt. Artiklarna är genomgående intressanta och läsvärda, även om de bitvis ställer krav på läsarens bekantskap med vetenskapsteoretiska begrepp. Centrala inspirationskällor är Francis Bacon, Karl Marx, Hans-Georg Gadamer och Paul Ricoeur, men även norska historiker som Jens Arup Seip. Den främsta kritiken drabbar det Knutsen betraktar som postmodernism och särskilt Foucault. Knutsens angrepp är dock i detta sammanhang påfallande onyanserat och närmast avogt konservativt, där han främst i svepande ordalag refererar andras kritik utan att tillföra så mycket i sak och dessutom utan en tydlig ambition att faktiskt förstå Foucaults tänkande och den betydelse detta haft inom en rad områden.

Att boken består av enskilda artiklar gör att det är svårt att finna någon genomgående röd tråd i framställningen och Knutsen framhäver inte hel-

ler någon sådan. En central position i boken utgör likväl en övergripande hermeneutisk metod som Knutsen kallar analytisk narration. Denna position klargör han som en tredje väg mellan å ena sidan en strikt scientistisk förklaringsmodell och å andra sidan en postmodern ansats utan krav att eftersträva sanningen. Knutsen värjer sig mot en mekaniskt orienterad förklaringsmodell baserad på deduktiva ansatser, men ställer också ett strikt krav att historikern måste sätta sökandet efter sanning som övergripande mål. I sitt försök att positionera sig mellan ytterligheter är Knutsen givetvis inte ensam, en svensk parallell kan sägas vara Christer Winbergs plädering för vad han kallar teoretisk realism. Knutsens analytiska narration är dock mer metodologiskt inriktad och baseras på sex kännetecken: framställningen ska ha ambitionen att berätta sanningen, handla om identifierbara människor (inte enbart strukturer), röra sig över en tidsaxel, stå i förbindelse med andra historiska arbeten, innefatta en narrativ förklaringsmodell och röra grundfrågan om kontinuitet och brott i historien. De sex punkterna kan framstå som ganska olika, men indikerar snarast att Knutsen medvetet sökt att växla mellan å ena sidan vetenskapsteoretiska frågor och å andra sidan den egentliga forskningspraktiken. I framställningar om teori och metod görs inte sällan en ganska skarp åtskillnad mellan dessa, vilket tenderar att skymma mer än det förenklar. Knutsens sätt att resonera om dessa på ett mer sammansatt vis kan därför sägas vara bokens stora behållning.

Göteborgs universitet

MARTIN DACKLING

Charlotte Hyltén-Cavallius & Fredrik Svanberg, *Älskade museum: Svenska kulturhistoriska museer som kulturskapare och samhällsbyggare* (Lund: Nordic Academic Press 2016). 211 s.

Etnologen Charlotte Hyltén-Cavallius och arkeologen Fredrik Svanbergs *Älskade museum: Svenska kulturhistoriska museer som kulturskapare och samhällsbyggare* har tillkommit inom ramen för projektet "Museer bortom homogeniteten", som i sin tur var en del av paraplyprojektet "Norm, nation och kultur". Hyltén-Cavallius och Svanberg undersöker och diskuterar de statligt finansierade museernas roll som kulturskapande och samhällsbyggande institutioner.

Författarna utgår från de statliga museernas uppdrag att vara relevanta för samhället och människorna som befolkar det genom att främja alla människors rätt till delaktighet och i förlängningen synlighet. Studien motiveras bland annat med att tidigare forskning om normer och representation av